

Правове регулювання реєстрації сортів винограду в Україні відповідно до міжнародних вимог

О. В. Захарчук¹, С. О. Ткачик^{2*}, Є. Ф. Бобонич², Н. Б. Голіченко²,
Т. В. Красюк², Є. С. Ковальчук², Н. Б. Линчак²

¹Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», вул. Героїв Оборони, 10, м. Київ, 03127, Україна

²Український інститут експертизи сортів рослин, вул. Генерала Родимцева, 15, м. Київ, 03041, Україна,

*e-mail: s-s-tk@ukr.net

Мета. Обґрунтувати правове регулювання реєстрації сортів винограду в Україні для погодження національного законодавства з європейськими вимогами та стандартами. **Методи.** Матеріалами слугували нормативно-правові документи UPOV, CPVO та країн ЄС, національні нормативно-правові акти в галузі експертизи, реєстрації та комерційного використання сортів винограду. **Результати.** Проаналізовано сучасний стан і проблеми галузі виноградарства в Україні. Зокрема, досліджено чинні нормативно-правові акти, які регулюють реєстрацію і комерційний обіг сортів винограду в нашій державі та Європейському Союзі. Вивчено досвід Італії як однієї з провідних європейських країн, що займається виноградарством і виноробством. А саме: розглянуто особливості національного каталогу та строків комерціалізації сортів і клонів, утилізації виноградників після виключення винограду з каталогу. Водночас проаналізовано фінансові санкції, які ця країна застосовує до суб'єктів підприємницької діяльності (юридичних осіб) у разі закладання нових чи ремонту промислових насаджень нерайонованими сортами коштом держави. Опрацьовано нормативний акт Італії, що регламентує зміст та процедуру подання заявки на реєстрацію сортів і клонів. Визначено перелік вимог та інформацію, яку повинен надавати заявник в процесі підготовки документів заявки; встановлено доцільність їх використання під час розроблення національного законодавства України. Також розглянуто законопроект від 22 березня 2023 р. № 9139 «Про виноград та продукти виноградарства», оцінено його позитивний вплив на ринкове середовище, дотримання прав та інтересів суб'єктів господарювання, держави та громадян завдяки забезпеченню останніх високоякісною продукцією з особливими, зумовленими природними факторами території походження властивостями. **Висновки.** Встановлено деяку неузгодженість між Україною та країнами ЄС щодо умов набуття й обсягу прав на сорти винограду та їхні клони, що потребує подальшого врегулювання на законодавчому рівні.

Ключові слова: клон; сорт; загальнопоширені сорти; зони виноградарства.

Вступ

Виноград є однією з найдавніших і найпоширеніших у світі рослин. Напевно сказати,

де вперше почали його вирощувати, складно. Вчені вважають, що це відбулося ще до н.е. в Палестині. Звідти виноград потрапив до Древнього Єгипту: там цією культурою почали активно займатися та виробляти й досі всім відомий і популярний напій – вино [1].

Проблеми виноградарства розглядали у своїх наукових працях Б. В. Буркинський, І. М. Агеева, А. М. Авідзба, А. А. Бревнов, О. М. Гаркуша, В. І. Іванченко, І. Г. Матчина, В. Осипов, Н. А. Сілецька, Н. І. Соловійова, Ю. В. Тінтулов, В. І. Ємцов, І. В. Ємцова, С. Г. Черемісіна та інші українські вчені [6–10].

За даними Міжнародної організації виноградарства та виноробства [International Organisation of Vine and Wine (OIV)], світова площа виноградників у 2021 р. становила 7,33 млн га. Наразі відомо про 10 тис. сортів цієї культури, 33 з яких займають орієнтовно

Olexandr Zakharchuk

<https://orcid.org/0000-0002-1734-1130>

Svitlana Tkachyk

<https://orcid.org/0000-0002-2402-079X>

Yevhen Bobonych

<https://orcid.org/0000-0002-8063-9298>

Nataliia Holichenko

<https://orcid.org/0000-0002-0382-318X>

Tetiana Krasjuk

<https://orcid.org/0009-0002-8909-1908>

Yevheniia Kovalchuk

<https://orcid.org/0009-0008-2931-354>

Nadiia Lynchak

<https://orcid.org/0000-0003-3963-7319>

половину світових виноградних насаджень, а ще 13 – третину. Морфологічні особливості комерційних та місцевих сортів і клонів винограду впливають на його якість та продукти перероблення [1–5].

На початку 2022 р. площа виноградних насаджень в Україні за всіма категоріями господарств становила 34 тис. га – незначна частка, як порівняти з іншими країнами (рис. 1). Однак через російську агресію майже 25% угідь опинилися на тимчасово окупованих територіях або у зоні бойових дій. Низька продуктивність виноградників зумовлена високою часткою старих і зріджених насаджень, використанням неконкурентноспроможних сортів [11].

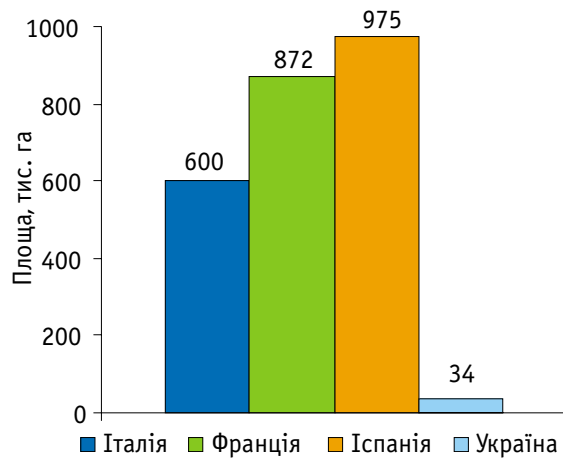

Рис. 1. Структура площ під виноградниками у провідних країнах світу

Якщо в 1985 р. в Україні налічували понад 200 тис. га виноградних угідь, то натеper наша держава ледь перевищує показник у 40 тис. га. За інформацією Державної служби статистики України, найбільше виноградників у плодоносному віці зосереджено на Одещині – понад 27 тис. га (64%). Значними є площі під цією культурою в Миколаївській, Херсонській та Закарпатській областях – 5,5 (13%), 4,5 (11%) і 3,4 (8%) тис. га відповідно. Отже, в чотирьох областях розташовано 96% усіх виноградних угідь, а їхня сукупна площа по країні, як видно з аналізу структури земельних ділянок, продовжує скорочуватися (табл. 1).

Таблиця 1

Площі виноградників в Україні за 2013–2022 рр.

Роки	Площа, тис. га
2013	75,1
2014*	48,7
2015*	45,4
2016*	44,5
2017*	44,8
2018*	45,3
2022*	34,0

*Без урахування АР Крим.

Основною проблемою для розвитку галузі залишається невелика кількість виноробних підприємств. Зокрема, лише 72 виробники, п'ять з яких – сімейні виноробні, мають ліцензію на свою діяльність (за інформацією Торгово-промислової палати України).

Станом на 22 листопада 2023 р. до Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні, внесено 62 сорти винограду (технічні та столові, клони й підщепи). Значну частину описаних і вивчених раніше загальновідомих сортів з цього реєстру виключено, а процес повторної реєстрації є проблемним. Насамперед йдеться про 'Мускат чорний', 'Мускат рожевий', 'Піно білий', 'Мальбек', 'Сільванер', 'Тренаш чорний', 'Каберне Фран' і 'Пам'яті Голодриги' [12, 13]. Також є певні труднощі з реєстрацією клонів винограду [3].

За даними аналізу та згідно з інформацією Держстату, структура виробництва винограду включає суб'єктів господарювання різних форм власності. Так, у 2021 р. питома вага підприємств становила 69%, приватних господарств населення – 31%.

Інтенсивне виноградарство – один із досить ефективних напрямів розвитку агробізнесу, що за рівнем рентабельності вирощування в окремі роки не поступається таким високоприбутковим культурам, як соняшник, ріпак чи соя. Крім того, дохідність 1 га насаджень винограду за умов поливу та інтенсивного вирощування може досягати понад 1 млн грн в разі використання різних сортів, зокрема для подальшого виробництва вина та соків.

Згідно зі статтею 2 Закону України «Про виноград та виноградне вино» від 16 червня 2005 р. № 2662-IV (зі змінами), центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну аграрну політику та політику у сфері сільськогосподарства (Мінагрополітики), має визначити та затвердити зони виробництва винограду. Закладення виноградників для виноробства дозволено лише у виноробних місцевостях із застосуванням районованих або перспективних сортів відповідно до проекту, схваленого Мінагрополітики.

Європейське законодавство має чіткі вимоги та стандарти, які регламентують як реєстрацію права селекціонера на сорти винограду, так і внесення їх та їхніх клонів до національних каталогів. Виділення зон для виноградарства має відбуватися відповідно до кліматичної класифікації, прийнятої в Європейському Союзі [14].

Якщо в національному законодавстві України поняття «клон» є частиною терміну «сорт», то в міжнародному його виокремлюють та визначають як вегетативне потомство сорту, що

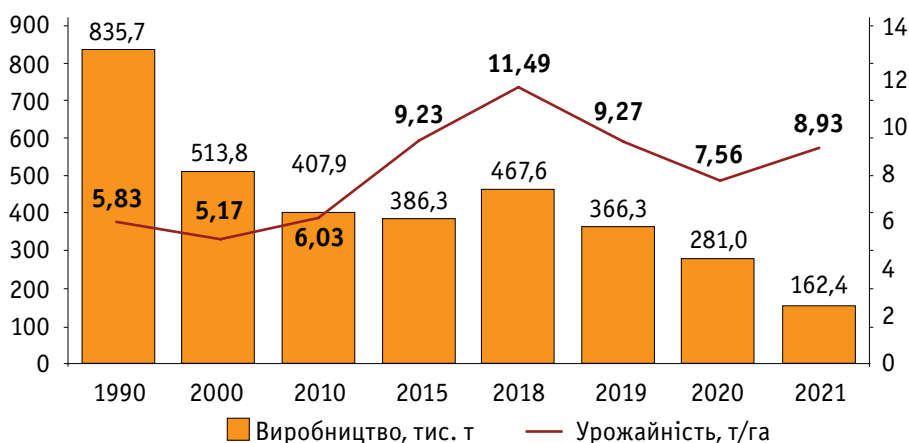

Рис. 2. Динаміка виробництва винограду в усіх категоріях господарств (за даними Держстату України)

відповідає материнській рослині винограду, вибраній з огляду на сортову ідентичність, фенотипові ознаки та стан здоров'я [15, 16].

Мета досліджень – обґрунтувати правове регулювання реєстрації сортів винограду в Україні для погодження національного законодавства з європейськими вимогами та стандартами.

Матеріали та методика досліджень

Матеріалами слугували нормативно-правові документи UPOV, CPVO та країн ЄС, національні нормативно-правові акти в галузі експертизи, реєстрації та комерційного використання сортів винограду [12, 13, 17–21].

Застосовуючи методи системного аналізу та наукового узагальнення, розглянули й систематизували інформацію щодо викликів і загроз, які постають перед виноробством України. Зокрема, спричинені війною проблеми сильно впливають на розвиток сільського господарства.

Результати досліджень

Основні масиви виноградників у нашій державі зосереджено в Одеській, Херсонській, Миколаївській, Запорізькій і Закарпатській областях. Географічно виділено, втім не закріплено на законодавчому рівні нормативно-правовим актом шість основних виноробних регіонів, 15 макро- (винних районів) та 58 мікрозон. Тому зареєстровані та дозволені до вирощування в Україні сорти винограду рекомендують не для них, а для Степу, Лісостепу й Полісся. Втім виділення окремих зон виноградарства та добір сортів і клонів для кожної з них необхідні через спричинене кліматичними змінами значне розширення території вирощування досліджуваної культури на північ країни [10].

Законопроектом від 22 березня 2023 р. № 9139 «Про виноград та продукти виноградарства» передбачено розроблення та затвердження на державному рівні нормативно-правових актів, які встановлюють перелік класифікованих сортів винограду та зони виноградарства. Останні, згідно з новими регламентованими вимогами, потрібно визначати за кліматичною класифікацією зон виноградарства А, В, С в Європейському Союзі [22].

Статтею 15 Закону України «Про виноград та виноградне вино» передбачено фінансові санкції до суб'єктів підприємницької діяльності (юридичних осіб) у разі закладання нових чи ремонту промислових насаджень винограду нерайонованими сортами коштом держави. А саме: штраф у розмірі від п'ятисот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (8,5–17 тис. грн) та обов'язкове розкорчування виноградників з подальшим відновленням площ районованими сортами коштом юридичної особи. До виконання цих вимог закладання нових виноградників не буде фінансуватися державою. Крім того, в разі виявлення порушень – повернення коштів та неможливість одержання бюджетної підтримки на наступні три роки.

Проблеми, що виникають під час реєстрації сортів винограду (внесення сорту до Реєстру сортів), пов'язані насамперед з певними відмінностями між національним законодавством у сфері охорони прав на сорти рослин і міжнародними та європейськими нормами.

Проведений аналіз показав невідповідність між визначенням поняття «сорт» у національному законодавстві, з одного боку, та в Міжнародній конвенції з охорони нових сортів рослин і решті офіційних міжнародних документів, з іншого. Якщо, відповідно до Закону України від 16 листопада 2022 року № 2763-IX

«Про охорону прав на сорти рослин», сорт – це окрема група рослин, з уточненням – клон, лінія, гібрид першого покоління, популяція, то в Регламенті Ради 2100/94/ЄС та Конвенції UPOV жодних уточнень не існує. Відповідно не встановлено, що клон є об'єктом права, на який можна набувати прав інтелектуальної власності та видавати патент [23, 24].

У ЄС механізми експертизи, сертифікації та реєстрації, а також умови набуття та обсяги прав на клони винограду відрізняються від таких для сортів.

Кваліфікаційну експертизу сортів і клонів винограду в Україні здійснюють за розробленою на основі методики UPOV для сортів (*Vitis L.*) TG/50/9, 2008 [25] «Методикою проведення експертизи сортів винограду (*Vitis L.*) на відмінність, однорідність і стабільність», яка містить 44 морфологічні ознаки [26]. Описуючи за нею клон, часто не вдається встановити його відмінність від материнського сорту, з якого він походить за 44 ознаками. Однак різниця може полягати у більшому розмірі грон, крупності ягід, вищому вмісті цукрів, антоціанів (для червоноплідного винограду), вмісті пофенолів у ягоді, інших індексах інтенсивності та кольорового тону [27, 28]. Тому провідні європейські країни (Іспанія, Франція, Італія) реєструють як сорти, так і клони. Однак отримати охорону прав селекціонера (PBR в країнах UPOV) можуть лише сорти [29].

У світі зареєстровано й описано понад три тисячі клонів винограду, які виділяють передусім у технічних (винних) сортах. Зокрема, відомо про більш як 40 клонів 'Піно нуар' у Франції та понад 60 клонів сорту 'Рислінг' у Німеччині. Клонова селекція винограду дає змогу значно підвищити ефективність використання сортів.

Сорти	%	Клони
570	64,5	0
109	12,3	1
41	4,6	2
80	17,5	3–5
38	1,9	6–45
1	0,1	> 100

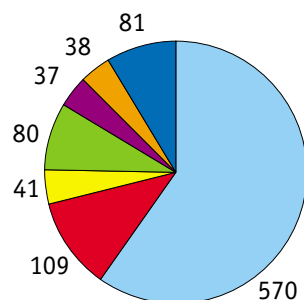

Рис. 3. Співвідношення кількості сортів та їх клонів у національному каталозі винограду Італії, 2023 р. [21, 30]

Національний каталог винограду Італії станом на 2023 р. налічує 883 сорти: 570 з них (64,5% від усіх зареєстрованих) не мають жодного клону, 109 – по одному, 41 – по два, 80 – по три–п'ять, а один із сортів має понад

100 клонів. Загальна кількість клонів – 1750. Технічні сорти, частка яких становить 69% (603 шт.), мають 1470 клонів [21].

Відповідно до Закону України від 16 листопада 2022 р. № 2763-IX «Про охорону прав на сорти рослин», будь-яка особа може подавати заявку й набувати права підтримувача сорту, якщо такий сорт є елементом суспільного надбання (строк чинності майнових прав інтелектуальної власності на нього закінчився чи призупинений) або загальнопоширеним (якщо в базі даних UPOV відсутні відомості про права селекціонера щодо нього, й він вільно розповсюджувався без набуття майнових прав інтелектуальної власності на нього).

Наразі можна відновити 85 технічних сортів винограду, виключених з Реєстру сортів, якщо суб'єкти господарювання зацікавляться ними. Згідно зі статтею 20 Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» № 2763-IX, для набуття майнового права на поширення сорту деревних, чагарникових, плодкових та ягідних культур і винограду офіційний зразок не надають. Це певною мірою має спростити процедуру реєстрації сортів винограду, зокрема тих, що становлять суспільне надбання та є загальновідомими.

Варто зазначити, що на державному рівні не проводять польові дослідження з експертизи сортів і клонів винограду, а реєструють їх на підставі інформації про результати досліджень самого заявника. Спостереження за рослинами та обліки, визначення якості продукції, загального вмісту цукрів і титрованої кислотності виконують відповідно до «Методики проведення експертизи сортів рослин групи плодкових, ягідних, горіхоплідних, субтропічних та винограду на придатність до поширення в Україні», частиною якої є «Методика виділення і проведення експертизи клонів сортів винограду». Опис клонів здійснюють за «Методикою проведення експертизи сортів винограду (*Vitis L.*) на відмінність, однорідність і стабільність» [18, 19].

Оцінювання сортів і клонів винограду в більшості європейських країн базується на методиках, офіційно затверджених Компетентним органом [22]. Директивою 2004/29/ЄС (ОJЕС L 71 від 10.03.2004) встановлено показники та процедуру визначення характеристик, за якими сорти вносять до національних каталогів.

В Італії зміст і процедура подання заявки на реєстрацію сортів і клонів винограду в національному каталозі регламентуються наказом Міністерства сільського господарства від 30 вересня 2021 р. № 489243. Вартими уваги є вимоги статті 63 Регламенту ЄС

2100/94 щодо назви сорту, в якій не повинно бути посилання на географічне положення, проте мають міститися національні й іноземні синоніми до неї [20].

У визначених регіональних державних експертних закладах Італії для реєстрації впродовж щонайменше трьох років проводять експертизу клонів-кандидатів, відтворюючи кожен з них в польових умовах способом щеплення на широко використовувану підщепу. Здійснюють опис ампелографічних даних, оцінювання врожайності та агротехнічних показників, аналізи плодів винограду, перевірку екологічного потенціалу клону через мікробіологічну інфекцію плодів, хімічний аналіз вина після стабілізації та розливу тощо. Зареєстровані клони періодично проходять контроль.

Суми платежів за експертизу, які здійснює заявник, в Італії оновлюють щороку наказом координуючого міністерства, щоб вони відповідали фактичній вартості послуги офіційних польових іспитів для реєстрації нового сорту винограду. Її процедура передбачає складання заявки (контакти заявника, спосіб одержання сорту, його походження та назва, придатні для вирощування зони) та технічної анкети, які до 30 листопада кожного року має надавати заявник [21].

Сорти, які надходять на реєстрацію в Італію з решти держав-членів ЄС, підлягають тій самій процедурі, що й національні. Якщо сорт / клон зареєстровано в інших офіційних каталогах Європейського Союзу або у третіх країнах-членах UPOV, заявник має додати офіційний описовий файл, виданий компетентним органом відповідної країни.

Відповідно до Регламенту ЄС № 1308/2013 від 17 грудня 2013 р. про встановлення спільної організації ринків сільськогосподарських продуктів та про скасування регламентів Комісії (ЄС) № 922/72, (ЄС) № 234/79, (ЄС) № 1037/2001 і (ЄС) № 1234/2007ЄС (далі – Регламент ЄС 1308/2013), якщо сорт винограду вилучають із каталогу, то протягом 15 років повинно відбутися і його викорчування [30].

Аналогічну норму внесено до законопроекту «Про виноград та продукти виноградарства» від 22 березня 2023 р.: в разі припинення в Державному реєстрі сортів рослин, придатних для поширення в Україні, чинності прав на сорт винограду, його використання для виробництва продуктів виноградарства та виноробства можливе ще впродовж 15 років.

Умови здійснення виноградарства та виноробства в Україні (зокрема, застосування класифікованих технічних сортів, внесених до Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні, які відповідають

встановленим нормам для засадження, пересадження, щеплення або перещеплення) погоджено з вимогами статті 81 Регламенту ЄС 1308/2013 статтею 8 законопроекту № 9139.

За вимогами вищевказаного законопроекту технічний сорт винограду має належати до виду *Vitis vinifera* або походити від схрещування його сортів з іншими сортами роду *Vitis*; не бути гібридом – прямим виробником, і не належати до таких сортів, як 'Ной', 'Отелло', 'Ізабелла', 'Жак', 'Клінтон' і 'Гербемент'. Перелік класифікованих сортів винограду затверджує центральний орган виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізацію державної аграрної політики у сферах сільського господарства та продовольчої безпеки. Проект закону № 9139 передбачає створення єдиної інформаційної системи «Виноградарсько-виноробний реєстр», що забезпечуватиме ефективне адміністрування та державну підтримку галузі виноградарства й виноробства та міститиме відомості про виробників винограду й виноробної продукції, виноградні ділянки; обов'язкові декларації та інші дані про виноробну продукцію, передбачені законом. Внесення відомостей до такого реєстру матиме обов'язковий характер.

Висновки

За результатами аналізу встановлено, що Закон України від 16 листопада 2022 р. № 2763-IX «Про охорону прав на сорти рослин» певною мірою врегулював і спростив умови реєстрації та поновлення реєстрації сортів, зокрема тих, що становлять суспільне надбання і є загальновідомими. Це особливо актуально для відновлення постраждалої від війни галузі виноградарства й виноробства, а також просування на міжнародних ринках. Проте умови набуття й обсяги прав на сорти винограду та їхні клони в Україні потребують подальшого узгодження на законодавчому рівні з європейськими вимогами та стандартами.

Сформовано й обґрунтовано положення, які розкривають суть дослідження та мають теоретичне і практичне значення для подолання проблем, пов'язаних зі створенням сприятливих умов для розвитку приватного виноградарства в сільській місцевості загалом і сільськогосподарському секторі зокрема.

Прийняття проекту закону № 9139 прогнозовано вплине на інтереси держави, залучених до ведення виноградарства та виноробства, створення їхніх продуктів (серед яких ароматизовані винні продукти, зокрема із географічними зазначеннями) суб'єктів господарювання, а також споживачів.

Для реалізації законопроекту № 9139, у разі його прийняття, необхідно внести відповідні зміни до нормативно-правових актів, передбачивши реєстрацію сортів і клонів винограду в межах зон виноградарства, а не Полісся, Лісостепу та Степу, як це відбувається наразі. Також потрібно розмежувати експертизу сортів і клонів.

Використана література

1. La Notte P. Registration of grapevine varieties and clones at the National catalogue in the Italy. On-line workshop «Registration of grapevine varieties in the European Union (example of Italy)» 20th June 2023.
2. Fanelli V., Roseti V., Savoia M. A., Miazzi M. M. New Insight into the Identity of Italian Grapevine Varieties: The Case Study of Calabrian Germplasm. *Agronomy*. 2021. Vol. 11, Iss. 8. Article 1538. doi: 10.3390/agronomy11081538
3. The French-Italian Public Consortium for Grapevine Genome Characterization. The grapevine genome sequence suggests ancestral hexaploidization in major angiosperm phyla. *Nature*. 2007. Vol. 449, Iss. 7161. P. 463–467. doi: 10.1038/nature06148
4. Second Edition of the OIV Descriptor List for Grape Varieties and *Vitis* Species. 2022. URL: <https://www.oiv.int/node/2830>
5. Bowers J. E., Dangel G. S., Meredith C. P. Development and characterization of additional microsatellite DNA markers for grape. *American Journal of Enology and Viticulture*. 1999. Vol. 50, Iss. 3. P. 243–246. doi: 10.5344/ajev.1999.50.3.243
6. Буркинський Б. В., Агеева І. Н., Бревнов А. А. и др. Экономические проблемы виноградарства и виноделия / под ред. Б. В. Буркинського. Одеса, 2007. 216 с.
7. Осипов В., Осипова Л. Виноградарство та виноробство України. Сучасний стан, проблеми, тенденції розвитку. *Економіст*. 2015. № 5. С. 28–31.
8. Матчина І. Г., Волюнкина Д. Б. Виноградарство как основа отечественного виноделия. URL: <https://vinograd.info/stati/arhiv/vinogradarstvo-kak-osnova-otechestvennogo-vinodeliya.html>
9. Иванченко В. И. Состояние виноградарства и повышение его эффективности для производства конкурентной винодельческой продукции. *Виноградарство и виноделие*. 2009. № 3. С. 7–9.
10. Ємцев В. І., Ємцева І. В. Ключові проблеми розвитку конкурентоспроможності виноградарства в Україні. *Глобальні національні проблеми економіки*. 2015. № 8. С. 169–174.
11. Печко В. С. Українське виноробство потребує держпідтримки для просування на міжнародних ринках. *Interfax.com.ua*. 16.03.2023. URL: <https://interfax.com.ua/news/economic/897973.html#:~:text>
12. Виноградний кадастр України / Мін-во аграр. політики, УААН, Центр родючості. Київ, 2012. URL: <http://eurowine.com.ua/tmp/kadastr/index.php>
13. Державний реєстр сортів рослин, придатних до поширення в Україні на 2023 рік / Мін-во аграр. політики та прод-ва України. Київ, 2023. URL: <https://sops.gov.ua/ua/derzavnij-reestr>
14. Закон України «Про виноград та виноградне вино» від 16 червня 2005 р. № 2662-IV (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2662-15>
15. Закон України «Про охорону прав на сорти рослин» від 16.11.2022 р. № 2763-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2763-20#Text>
16. Council Directive 68/193/EEC of 9 April 1968 on the marketing of material for the vegetative propagation of the vine. URL: <http://data.europa.eu/eli/dir/1968/193/oj>
17. Council Directive 2002/11/EC of 14 February 2002 amending Directive 68/193/EEC on the marketing of material for the vegetative propagation of the vine and repealing Directive 74/649/EEC. URL: <http://data.europa.eu/eli/dir/2002/11/oj>
18. Commission Directive 2005/43/EC of 23 June 2005 amending the Annexes to Council Directive 68/193/EEC on the marketing of material for the vegetative propagation of the vine. URL: <http://data.europa.eu/eli/dir/2005/43/oj>
19. Commission Directive 72/169/EEC of 14 April 1972 on determining the characteristics and minimum conditions for inspecting vine varieties. URL: <http://data.europa.eu/eli/dir/1972/169/oj>
20. Commission Directive 2004/29/EC of 4 March 2004 on determining the characteristics and minimum conditions for inspecting vine varieties. URL: <http://data.europa.eu/eli/dir/2004/29/oj>
21. Italian National Registry of Grape Varieties. URL: <http://catalogoviti.politicheagricole.it/catalogo.php>
22. Проект Закону про виноград та продукти виноградарства від 22.03.2023 р. № 9139. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41624>
23. Council Regulation (EC) No 2100/94 of 27 July 1994 on Community plant variety rights. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A31994R2100>
24. Міжнародна конвенція з охорони нових сортів рослин. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/en/995_856
25. Guidelines for the conduct of tests for distinctness, uniformity and stability *Vitis* L. 2008-04-09. URL: <https://www.upov.int/edocs/tgdocs/en/tg050.pdf>
26. Методика проведення експертизи сортів рослин групи плодкових, ягідних, горіхоплідних та винограду на відмінність, однорідність і стабільність. / за ред. С. О. Ткачик. 2-ге вид., випр. і доп. Вінниця : ФОРМ Корзун Д. Ю., 2016. 850 с.
27. Методика проведення експертизи сортів рослин групи плодкових, ягідних, горіхоплідних, субтропічних та винограду на придатність до поширення в Україні / за ред. С. О. Ткачик. 2-ге вид., випр. і доп. Вінниця : ФОРМ Корзун Д. Ю., 2016. 85 с.
28. Матус В. М., Павлюк Н. В., Лещук Н. В. Методичне забезпечення державної реєстрації клонів сортів винограду справжнього (*Vitis vinifera* L.) в Україні. *100-річчя формування національних сортів рослинних ресурсів України* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 29 вересня 2023 р.). Київ, 2023. С. 76–77.
29. Ткачик С. О., Прохода Ю. Л., Бобонич Є. Ф., Голіченко Н. Б. Удосконалення правового регулювання реєстрації сортів винограду та ведення виноградарства в Україні. *Інновації у сучасному агропромисловому виробництві* : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 21–22 вересня 2023 р.). Одеса, 2023. С. 113–117.
30. Regulation (EU) No 1308/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013 establishing a common organisation of the markets in agricultural products and repealing Council Regulations (EEC) No 922/72, (EEC) No 234/79, (EC) No 1037/2001 and (EC) No 1234/2007. URL: <http://data.europa.eu/eli/reg/2013/1308/oj>

References

1. La Notte, P. (2023). Registration of grapevine varieties and clones at the National catalogue in the Italy. In *On-line workshop «Registration of grapevine varieties in the European Union (example of Italy)» 20th June 2023*.
2. Fanelli, V., Roseti, V., Savoia, M. A., Miazzi, M. M., Venerito, P., Savino, V. N., ... Montemurro, C. (2021). New Insight into the Identity of Italian Grapevine Varieties: The Case Study of Calabrian Germplasm. *Agronomy*, 11(8), Article 1538. doi: 10.3390/agronomy11081538
3. The French-Italian Public Consortium for Grapevine Genome Characterization. (2007). The grapevine genome sequence suggests ancestral hexaploidization in major angiosperm phyla. *Nature*, 449(7161), 463–467. doi: 10.1038/nature06148
4. Second Edition of the OIV Descriptor List for Grape Varieties and *Vitis* Species. (2022). Retrieved from <https://www.oiv.int/node/2830>

5. Bowers, J. E., Dangl, G. S., & Meredith, C. P. (1999). Development and characterization of additional microsatellite DNA markers for grape. *American Journal of Enology and Viticulture*, 50(3), 243–246. doi: 10.5344/ajev.1999.50.3.243
6. Burkinskyi, B.V., Ageeva, I. N., Brevnov, A. A., Ganganov, V. N., & Dubeniuk, E. A. (2007). *Economic problems of viticulture and winemaking*. B. V. Burkinskyi (Ed.). Odesa: N.p. [In Russian]
7. Osypov, V., & Osypova, L. (2015). Vinegrowing and viticulture of Ukraine. Current state, problems, development tendencies. *Economist*, 5, 28–31. [In Ukrainian]
8. Matchina, I. G., & Volynkina, D. B. (2012). Viticulture as the basis of domestic winemaking. Retrieved from <https://vinograd.info/stati/arhiv/vinogradarstvo-kak-osnova-otechestvennogo-vinodeliya.html> [In Russian]
9. Ivanchenko, V. I. (2009). The state of viticulture and increasing its efficiency for the production of competitive wine products. *Viticulture and Winemaking*, 3, 7–9. [In Russian]
10. Yemtsev, V. I., & Yemtseva, I. V. (2015). Key problems of competitiveness in the viticulture of Ukraine. *Global and National Problems of Economy*, 8, 169–174. [In Ukrainian]
11. Pechko, V. (2023). Ukrainian winemaking needs state support for promotion on international markets. *Interfax.com.ua*. Retrieved from <https://interfax.com.ua/news/economic/897973.html#:~:text=> [In Ukrainian]
12. Grape cadastre of Ukraine. (2012). Kyiv: N.p. Retrieved from <http://eurowine.com.ua/tmp/kadastr/index.php>.
13. Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine. (2016). *State Register of plant varieties suitable for dissemination in Ukraine in 2016*. Kyiv: Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine. Retrieved from <https://sops.gov.ua/ua/derzavnij-reestr> [In Ukrainian]
14. Law of Ukraine «On Grapes and Wine» dated June 16, 2005 No. 2662-IV (as amended). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2662-15?lang=en#Text>
15. Law of Ukraine «On Protection of Rights to Plant Varieties» dated November 16, 2022, No. 2763-IX. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2763-20#Text>
16. Council Directive 68/193/EEC of 9 April 1968 on the marketing of material for the vegetative propagation of the vine. Retrieved from <http://data.europa.eu/eli/dir/1968/193/oj>
17. Council Directive 2002/11/EC of 14 February 2002 amending Directive 68/193/EEC on the marketing of material for the vegetative propagation of the vine and repealing Directive 74/649/EEC. Retrieved from <http://data.europa.eu/eli/dir/2002/11/oj>
18. Commission Directive 2005/43/EC of 23 June 2005 amending the Annexes to Council Directive 68/193/EEC on the marketing of material for the vegetative propagation of the vine. Retrieved from <http://data.europa.eu/eli/dir/2005/43/oj>
19. Commission Directive 72/169/EEC of 14 April 1972 on determining the characteristics and minimum conditions for inspecting vine varieties. Retrieved from <http://data.europa.eu/eli/dir/1972/169/oj>
20. Commission Directive 2004/29/EC of 4 March 2004 on determining the characteristics and minimum conditions for inspecting vine varieties. Retrieved from <http://data.europa.eu/eli/dir/2004/29/oj>
21. Italian National Registry of Grape Varieties. Retrieved from <http://catalogoviti.politicheagricole.it/catalogo.php>
22. Draft Law on Grapes and Viticulture Products dated March 22, 2023 No. 9139. Retrieved from <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41624>
23. Council Regulation (EC) No 2100/94 of 27 July 1994 on Community plant variety rights. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A31994R2100>
24. International Convention for the Protection of New Varieties of Plants. Retrieved from http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/en/995_856
25. Guidelines for the conduct of tests for distinctness, uniformity and stability *Vitis L.* Retrieved from <https://www.upov.int/edocs/tgdocs/en/tg050.pdf>
26. Tkachyk, S. O. (Ed.). (2016). *Methodology for examination of varieties of fruit, berry, nut and grape plant varieties for distinctiveness, uniformity and stability* (2nd ed., rev. and enl.). Vinnytsia: FOP Korzun D. Yu. [In Ukrainian]
27. Tkachyk, S. O. (Eds.). (2016). *Methodology for examination of varieties of fruit, berry, nut, subtropical and grape plant varieties for suitability for dissemination in Ukraine* (2nd ed., rev. and enl.). Vinnytsia: FOP Korzun D. Yu. [In Ukrainian]
28. Matus, V. M., Pavliuk, N. V., & Leshchuk, N. V. (2023). Methodological support for state registration of clones of true grape varieties (*Vitis vinifera L.*) in Ukraine. In *100th anniversary of the formation of national varietal plant resources of Ukraine: materials of the International Scientific and Practical Conference (Kyiv, September 29, 2023)* (pp. 76–77). Kyiv: N.p. [In Ukrainian]
29. Tkachyk, S. O., Prokhoda, Yu. L., Bobonych, E. F., & Holichenko, N. B. (2023). Improvement of the legal regulation of registration of grape varieties and viticulture in Ukraine. In *Innovations in modern agro-industrial production: collection of materials of the International Scientific and Practical Conference (Odesa, September 21–22, 2023)* (pp. 113–117). Odesa: N.p. [In Ukrainian]
30. Regulation (EU) No 1308/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013 establishing a common organisation of the markets in agricultural products and repealing Council Regulations (EEC) No 922/72, (EEC) No 234/79, (EC) No 1037/2001 and (EC) No 1234/2007. Retrieved from <http://data.europa.eu/eli/reg/2013/1308/oj>

UDC 633:635, 631.52:631.526.32

Zakharchuk, O. V.¹, Tkachyk, S. O.², Bobonych, Ye. F.², Holichenko, N. B.², Krasiuk, T. V.², Kovalchuk, Ye. S.², & Lynchak, N. B.² (2023). Legal regulation of grape variety registration in Ukraine according to international requirements. *Plant Varieties Studying and Protection*, 19(4), 286–293. <https://doi.org/10.21498/2518-1017.19.4.2023.293487>

¹National Scientific Center "Institute of Agrarian Economy", 10 Heroiv Oborony St., Kyiv, 03127, Ukraine

²Ukrainian Institute of Plant Varieties Examination, 15 Henerala Rodymytseva St., Kyiv, 03041, Ukraine

Purpose. To substantiate the legal regulation of the registration of grape varieties in Ukraine in order to harmonise the national legislation with the European requirements and standards. **Methods.** The materials used were the regulatory documents of UPOV, CPVO and EU countries, national regulations in the field of examination, registration and commercial use of grape varieties. **Results.** The current state and problems of viticulture in Ukraine were analysed. In particular, the current legal acts regulating the

registration and commercial circulation of grape varieties in our country and in the European Union were studied. The experience of Italy, one of the leading European countries in viticulture and oenology, was studied. In particular, the article examines the peculiarities of the national catalogue and the conditions for the marketing of varieties and clones, as well as the use of vineyards after the grapes have been excluded from the catalogue. At the same time, the author analysed the financial sanctions that this country imposed on

economic entities (legal persons) in the case of the creation or maintenance of industrial plantations with nonregional varieties at the expense of the State. The Italian regulatory act regulating the content and procedure for filing an application for registration of varieties and clones was studied. The list of requirements and information to be provided by the applicant in the process of preparing the application documents was determined; the expediency of their use in the development of national legislation of Ukraine was established. The author has also examined the draft Law 9139 of 22 March 2023 "On grapes and vine products", assessing

its positive impact on the market environment, the protection of the rights and interests of economic entities, the State and citizens, providing them with high quality products with special characteristics caused by natural factors of the area of origin. **Conclusions.** There is some inconsistency between Ukraine and the EU countries regarding the conditions for acquiring and the scope of rights to grape varieties and their clones, which requires further regulation at the legislative level.

Keywords: *clone; variety; common varieties; viticulture zones.*

Надійшла / Received 04.11.2023
Погоджено до друку / Accepted 19.11.2023